

Hrabovszki János**Két nemzet – tíz történész – és egy világpremier**

Megjelent az első közös francia-német történelemkönyv. A német-francia ifjúsági parlament 2003-ban határozta el, hogy megkezdje egy közös történelemkönyv ki-fejlesztését. A most megjelent kötet német és francia kiadása tartalmilag meg-egyezik. Egy szakértői bizottság gondoskodott arról, hogy mindkét nemzet tan-tervi követelményeinek megfeleljen a tankönyv. A szerzők és a kiadók számára is kihívást jelentett a közös mű, mely egy háromkötetes tankönyvsorozat első része. Az első kötet Európa és a világ történelmét dolgozza fel 1945-től. A következő könyv a 19. század második felétől a második világháború végéig tárgyalja a tör-ténelmet. A harmadik mű pedig az ókortól 1850-ig írja le a történelem folyását, várható megjelenésük 2008, illetve 2009.

A közös francia-német történelemkönyv előtörténetéhez

Az iskolai történelemkönyv az ötvenes évek óta – különösen az egyetemeken – kutatás tárgyát képezi. Kiemelkedő teljesítményt nyújt ezen a területen a Georg Eckert Intézet, a Braunschweigi Nemzetközi Tankönyvkutató Intézet, de az egye-temi hallgatók is növekvő számban készítenek tanulmányokat, disszertációkat e témakörben. Mi lehet ennek az érdeklődésnek az oka? Egyre inkább felismerték, hogy a történelem tankönyv nemcsak történelmi tudást közvetít, hanem közvet-len hatása van a társadalmi tudat kialakítására is. A történelemkönyv az a médi-um, amelynek a legnagyobb az elterjedése: minden gyermek kezébe eljut. Egyút-tal az egyik leghatásosabb is, mert olyan életkorban jut a gyermekek és fiatalok kezébe, amikor igen nagy a befogadó- és tanulási készségük.

A történelemkönyvek a 19. század második felétől kezdtek tartalmilag fejlőd-ni. Az állam befolyása akkor kezdődött el, amikor a világtörténelem helyébe egy-re inkább a nemzeti történelem ábrázolása és hangsúlyozása lépett. Akkor vált nyilvánvalóvá, hogy a tankönyvek nemcsak történelmi tudást, hanem egy bizo-nyos társadalmi szemléletet is közvetítenek.

Az első világháború előtt a békemozgalmak karolták fel az újfajta történelem-tanítás gondolatát. Az 1896. évi pesti Béke Világkongresszus felhívása már elítéli a rosszul értelmezett hazaszeretetet, azaz a nemzeti büszkeséget, a véres tettek kultuszát stb., és megfogalmazza ajánlásait: tisztességes gondolkodásmóddal és messze tekintő lélekkel kell magyarázni a történelmet; nagyobb figyelmet kell fordítani a történelemoktatásban a népek politikai, szociális, művészeti és tudo-mányos fejlődésére; a történelemtanításnak etikailag és erkölcsileg kell a diáko-kat nevelnie. (Kemény Ferenc a „L'Enseignement International” című írásában / Ostende, 1914/ is ezekért az elvekért állt ki.)

Az első világháborút követően a Népszövetség keretei között indult meg a nemzetközi tankönyvkutatás és tankönyvrevízió. Bár törekedtek a két- és többoldalú kapcsolatok kiépítésére, és történelem tankönyvi viták is folytak – az eredmény lesújtó volt. Egyes államok (mint például Németország) arra hivatkoztak, hogy az iskolapolitika a tartományok hatáskörébe tartozik, mások (mint például Franciaország) pedig arra, hogy a tankönyvek kiválasztása a tanárok szabad döntésére van bízva. (Érdemes megemlíteni, hogy a francia tanárok szakszervezete húsz tankönyvet indexre tett. Az így bojkottált történelemkönyvek eltűntek a könyvesboltokból, vagy a kiadók újabbat dobtak piacra.)

A második világháború után a nagy nemzetközi szervezetek létrehozása (UNESCO, Európa Tanács) kedvező feltételeket teremtett a tankönyvek átdolgozására. Az Európa Tanácsban résztvevő országok miniszterei már 1950-ben kifejtették, hogy nagy jelentőséget tulajdonítanak a történelem és földrajz tankönyvek revíziójának, és támogatják az UNESCO keretében megindult ilyen irányú törekvéseket. Több konferenciát is szerveztek, amelyekkel kezdetét vette a mai napig tartó együttműködés. Amennyiben ez alkalommal eredményesebbé vált a munka, az annak köszönhető, hogy intézményi szintű együttműködést sikerült kialakítani. Kapcsolatot létesítettek a kutatás és a pedagógiai között. Kiemelkedő szerepet játszott a tankönyvkutatás is.

Az 1951-es francia-német történész konferencia visszanyúlt a korábbi párizsi megbeszélések eredményeihez, és mintegy negyven ajánlást tett a két nép kapcsolatának történelem tankönyvi bemutatására. 1989-ben Andrea Hofmeister-Hunger és Rainer Riemenschneider megjelentette a *Történelem tantárgyról 1981–1987 között tartott francia-német tankönyv konferenciák eredményei* című művét. Megvizsgálták a német történelem ábrázolását a francia tankönyvekben (és viszont), és leszögezték: számos hibás megállapítást találtak elemzéseik során, és még mindig számos közhely van forgalomban.

A most megjelent *Histoire/Geschichte. Europa und die Welt seit 1945* a korábbi fáradozások szintézise. Nemzetközi együttműködés gyümölcse, pedagógiai szempontból mintaszerű eszköz, amely a tanulóknak nemcsak ismereteket közvetít, hanem felismerésre vezet, és gondolkodásra ösztönzi őket. Ahogyan a könyv előszava mondja: „Ez a történelemkönyv mutassa meg a diákoknak a történész szakma követelményeit és határait: a jelent a múlt fényében megvilágítani, hogy a jövőbe tekinthessünk.”

Máshol is próbálkoznak

1973-ban Adam Wandruszka és Silvio Furlani kísérleti vállalkozásából megszületett egy osztrák-olasz történelemkönyv. (*Ausztria és Olaszország*; 2002-ben jelent meg az átdolgozott új kiadás.) A szerzők kimondott szándéka az évtizedek alatt kialakult ellenszenvek leépítése, az egymásról alkotott képek közelítése.

Érdekes eseményről számolt be a Frankfurter Rundschau 2006 augusztusában. Egy tucat tanár ül egy asztalnál a Braunschweigi Nemzetközi Tankönyvkutatási Intézetben, és lapozgat a papírok között. Egyik fele izraeli, a másik palesztin. Előttük néhány kézirat, amelyből – évekig tartó közös munkával – közös tör-

ténelemkönyvet készítenek; ellenpontként a hagyományos történelmi olvasmányokhoz, amelyekben „izraeli agresszorokról” és „palesztin terroristákról” van szó. Az izraeliek éppen azt vizsgálják, mit írnak a közös tankönyvben a palesztinok az 1920-as évekről. A palesztinok pedig az izraeli vázlatot tanulmányozzák. A szövegekbe egy sereg kérdőjel és hullámos aláhúzás kerül – akárcsak a pedagógus javítási jelei egy iskolai dolgozatban.

A közös könyv gondolata a Közel-keleti Békekutató Intézet (PRIME) munkatársaiban merült fel 1998-ban. Legyen három oszlop a könyv minden oldalán: a baloldaliba írjanak az izraeliek, jobboldalra palesztinok. A középső oszlop maradjon üresen a diákoknak: oda írhatják a véleményüket a két szélső oszlopba írtakról. A kölcsönös megértés azonban nem egyszerű. A braunschweigi találkozó első napján az egyik palesztin tanárnő elmondja, hogy azóta biceg, amióta bal esetben keveredett egy izraeli páncélossal. Mások nem tudják tartósan elviselni a kettősséget – egyik nap erőszak a hazájukban, másik nap kedves kollégákkal törekedni a megértésre –, ezért elhagyják a csoportot. A többség azonban kitartott, és elérte, hogy a már kidolgozott egyes fejezetek a tanítás részeivé váljanak. Legtöbbször azonban „kéz alatt”, mert nagy az ellenállás mind az állam, mind a szülők és az iskolák részéről. Az újabb közel-keleti erőszakhullám ellenére bizakodóak a pedagógusok. „A jelenlegi konfliktusnál nehezebb politikai feltételeket is elviselt már csoportunk” – mondja Khlil Bader. „A diákok nálunk is, az izraelieknél is alig tudnak valamit a szomszédjukról. Ha nem akarunk elszigeteltségben maradni, ezt nem engedhetjük meg magunknak.”

Korea, Kína és Japán is tervezi egy történelemkönyv közös kiadását. A három ország mintegy ötven szakembere tíz alkalommal találkozott a könyv kiadása ügyében, melynek a tervezete már készen áll.

Minket is érint

Szlovákiában különösen nagy figyelmet és vitát váltott ki a német oktatási miniszternek az a javaslata, hogy a tagországok szakemberei próbálkozzanak meg közös történelemtankönyv összeállításával.

Ján Slota, a Szlovák Nemzeti Párt (SNS) elnöke szerint sosem készülhet szlovák-magyar közös történelemkönyv. Hozzátette, hogy tudomása szerint valamilyen alapítványi pénzből ugyan a Szlovák Tudományos Akadémia „marxista történészei,” magyar kollégáikkal együtt évek óta próbálkoznak közös kiadvány elkészítésével, ám ezek szerinte semmiképpen sem kerülhetnek az iskolákba. Štefan Šutaj, a szlovák-magyar történész vegyes bizottság pozsonyi társelnöke a német tárcavezető felvetésére azt válaszolta, hogy Pozsonyban és Budapesten egyelőre a közös rendezvényeiken elhangzott, egy-egy korszakot elemző előadásokból és vitákból összeállított tudományos kiadványokat adnak ki. A tankönyvek célszerűségei mások, tehát a tartalom összeállítása is másként történik.

Simon Attila, a csallóközi székhelyű Fórum Kisebbségtudományi Intézet munkatársa szlovák kollégáival együtt évek óta dolgozik egy magyar-szlovák közös történelemkönyvön. Már túl vannak a középkoron és a nemzeti felvilágosodás számos kényes kérdésén. „Nem tudunk azonban szót érteni Trianon és a második

világháború végén kiadott Beneš-dekrétumok megítélésében” – tájékoztatott az ismert szlovákiai magyar történész. Szlovák kollégája, Viliam Kratochvíl, a pozsonyi Komenský Egyetem történelem tanszékének docense elmondta: már az is jelentős előrehaladás, hogy minden kényes kérdést indulatoktól mentesen tudnak elemezni magyar partnereikkel. „Igyekszünk Trianon és a Beneš-dekrétumok esetében a történelmi tények közlésére szorítkozni, esetleg párhuzamos elemzéseket is közölhetnénk neves szlovák és magyar történészekről. Sajnos nálunk is sokan úgy vélekednek, hogy a fiatalságnak csak egy igazságot kell megismernie, ami erősen vitatható, de ma még meghatározó szempont. Emiatt elég lassan jutunk előre” – hangsúlyozta a pozsonyi egyetemi oktató.

Magyarország korábban már felvetette egy közös magyar-román történelemkönyv kidolgozását. Erről a magyar miniszterelnök nyilatkozott tavaly novemberben, az együttes román-magyar kormányülés után. A miniszterelnök akkor elmondta: megállapodás született, hogy egy történészbizottságot állítanak fel a közös történelemkönyv megírására.

Végül is az első lépés megtörtént – a közös francia-német történelemkönyv megjelent

Egyik csoda a másikat követte a közös történelemkönyv létrejötte során. Most már csak egy csodának kell bekövetkeznie: annak, hogy az iskolák valóban használják is a könyvet. Megéri. Egy valaminek nem szabad bekövetkeznie: hogy a két kormány ürügyként használja ezt a hasznos tankönyvet a francia-német elkötelezettség bizonyítékaként, amely olykor fájdalmasan hiányzik.

A német szövetségi oktatási miniszter – Anette Schavan – azt szeretné, ha az EU *minden* tanulója *egy* történelemkönyvből tanulna. Így nyilatkozott a napokban az európai oktatási miniszterek brüsszeli megbeszélésén: „Fontos célt érnénk el, ha a 27 tagállam megszavazna egy közös történelem tankönyvet.” Kíváncsnak tartana egy közös európai irodalmi kánont is. Elismerte, hogy hosszú út vezet e cél eléréséhez.

Befejezésül egy bejegyzés a fenti témával kapcsolatban a *Der Standard* blogjai közül: „Valóban bölcs dolog a történelemnek nagyobb térségek összefüggéseiben történő tanítása. A súlypontot azonban a saját nemzetre kell helyezni, már csak fontossága miatt is. Egy *európai történelem* önmagában nagyon széttagolt lenne.”